

3) (1972–1985): beginning of legal regulation in the field of ecology and appearance of the first programs in this area.

4) (1986–1991): stage of fixing competence in the field of environmental protection at EU institutions.

5) (1992–2002): improvement of EU environmental policy

6) (2003 - to nowadays): EU environmental policy is carried out of the authority of the Community.

Also, in this scientific article, I explore contemporary legal mechanisms of legal maintenance of ecological safety and balance.

Keywords: stages of legal environmental security, Pan-European Biological and Landscape Diversity Strategy, ecological safety, ecological balance.

Стусяк В.М.

ЛІСОВИЙ СЕРВІТУТ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ

УДК 349.6

Новацією сучасного екологічного законодавства є запровадження стосовно природних ресурсів відомого ще з римського права речового права на чуже майно – сервітуту. Діюче природно-ресурсове законодавство на пряму визначає право земельного сервітуту (глава 16 ЗК України) та можливість установалення лісового сервітуту (ст. 23 ЛК України). Проектами поресурсових актів передбачається встановлення сервітутів і щодо інших природних ресурсів, як наприклад, сервітуту надр. Особи, на користь яких договором, законом чи іншим актом встановлені сервітутути, набувають певних прав по користуванню відповідними природними ресурсами. Разом з тим, земельний сервітут і інші природно-ресурсові сервітутути, закріплені поресурсовими законодавчими актами, відрізняються від класичних цивільно-правових [1, с. 329], мають свою специфіку, об'єктивно існуючі особливості, що зумовлені специфікою об'єктного складу сервітутних відносин, в якості яких виступають природні об'єкти (їх ресурси). У редакції Лісового кодексу України 2006 р. закріплено можливість установалення лісового сервітуту. Аналіз змісту єдиної статті, якою законодавець намагався врегулювати питання щодо лісового сервітуту, дозволив дійти висновку про надто загальний підхід у врегулюванні даних відносин та відсутність конкретики, зокрема

щодо видів лісового сервітуту, суб'єктного та об'єктного складу, умов встановлення, юридичної природи лісового сервітуту загалом. Дослідження зазначеного спектра питань є **метою** даної наукової публікації.

Сервітутним відносинам присвячено чимало наукових праць, в першу чергу в сфері цивілістики. Серед найбільш сучасних слід назвати дисертаційне дослідження Я.В. Оніки на тему «Речові права на земельні ділянки лісогосподарського призначення: цивільно-правовий аспект» [2]. В одному із підрозділів роботи автор аналізує проблеми правового регулювання лісових сервітутів та вносить ряд пропозицій з удосконалення законодавства, що визначає статус лісових сервітутів. Докладному аналізу проблем здійснення прав на чужу земельну ділянку, в тому числі окремим аспектам змісту і суті сервітутних відносин з позицій як земельного, так і цивільного права присвячена докторська дисертація Т.Є. Харитонові [3]. Проаналізувавши й інші наукові напрацювання в даній царині, можна констатувати про наявність різних доктринальних бачень щодо понятійного апарату сервітутних прав, в тому числі на земельну лісову ділянку, щодо видів лісових сервітутів, їх суб'єктів та загалом щодо шляхів подальшого правового врегулювання даних відносин, від якості якого залежить їх майбутнє, оскільки незважаючи на законодавче закріплення наразі лише земельного та лісового сервітутів, в перспективі передбачається законодавча регламентація й інших природноресурсових сервітутів. Цілком обґрунтованою є позиція Т.Є. Харитонові про те, що сервітут може встановлюватися щодо будь-якої категорії земель у складі земель України [3, с. 252].

Перш за все, слід зазначити, що ці відносини регулюються Цивільним кодексом України, в ст. 401 якого зазначено, що право користування чужим майном (сервітут) може встановлюватись щодо земельної ділянки, інших природних ресурсів (земельний сервітут) або іншого нерухомого майна для задоволення потреб інших осіб, які не можуть бути задоволені іншим способом. Сервітут може належати власникові сусідньої земельної ділянки, а також іншій, конкретно визначеній особі (особистий сервітут). Природноресурсовий сервітут відрізняється від цивільного серві-

туту та є окремим правовим явищем, спільною рисою якого поряд із правом загального та правом спеціального природокористування визначається користування так званими чужими природними ресурсами, які не є власністю природокористувача [4, с. 6].

Право користування лісом не може здійснюватись без використання земельної ділянки. В системі природноресурсових відносин земельні відносини є базовими, визначальними. Враховуючи особливості земельних відносин І.І. Каракаш зазначає, що використання природних ресурсів неможливе без використання просторового базису – землі [5, с. 49]. Саме тому доцільно у контексті теми наукової статті звернутись до концептуальних положень про земельний сервітут. Право земельного сервітуту визначено у ст. 98 Земельного кодексу України як право власника або землекористувача земельної ділянки на обмежене платне або безоплатне користування чужою земельною ділянкою (ділянками). Помітним недоліком у даній дефініції є визначення категорії «право земельного сервітуту» як певного *права* землевласника чи землекористувача, тобто йдеться про визначення одного поняття через інше, аналогічне за змістом і звучанням, що є нелогічним та вказує на помилковість використання словосполучення «*право* земельного сервітуту». Відповідно, цілком слушною є думка Р.І. Марусенка про некоректність змішування понять «земельний сервітут» та «право земельного сервітуту». Для характеристики користування чужою земельною ділянкою вбачається доцільним застосування поняття «земельний сервітут», а використання поняття «право земельного сервітуту» є неточним та юридично не зовсім вірним [6, с. 13]. Змістом земельного сервітуту в будь-якому випадку є певне право особи (право проходу, проїзду, проведення різноманітних комунікацій тощо), тому погоджуємось, що конструкція «право земельного сервітуту» позбавлена юридичної логіки [7, с. 90]. Натомість Лісовий кодекс України містить ст. 23, в котрій законодавець обрав більш коректний підхід та визначив лісовий сервітут як право на обмежене платне або безоплатне користування чужою земельною лісовою ділянкою. Проте дане визначення надто лаконічне, узагальнене та потребує окремого глумачення і уточнення.

На думку М.М. Заверюхи, лісовий сервітут – це різновид земельного сервітуту [8, с. 67]. Одночасно вчена вказує на суттєві відмінності у визначеннях лісового і земельного сервітутів. Якщо ЗК України передбачає можливість встановлення земельного сервітуту як системи правовідносин між власниками (користувачами) двох чи більше земельних ділянок, то ЛК України встановлює можливість виникнення сервітутних правовідносин між власником (користувачем) лісової земельної ділянки та особою, яка не є власником чи користувачем не тільки лісової, а й будь-якої іншої ділянки. По суті, суб'єктом права лісового сервітуту може стати будь-який громадянин [9, с. 25], що доцільно було б зазначити у ст. 23 ЛК України. Всі сервітутні відносин повинні носити конкретно-особистісний характер, так як обтяження власника, які настають в результаті встановлення сервітуту, є зворотною стороною права, яке належить сервітуарію. Таким чином, сторони сервітутних відносин повинні бути чітко визначені, а також визначений обсяг їх повноважень [10, с. 53]. Об'єктом даного кола правовідносин є або конкретна обслуговуюча земельна лісова ділянка, або будь-яка інша земельна ділянка. Н. Г. Юрчишин робить висновок, що право лісового сервітуту передбачає: по-перше, наявність двох, як правило, суміжних земельних ділянок, з яких одна обслуговує іншу, а також наявність й будь-якої іншої земельної ділянки; по-друге, юридичну можливість сусіднього власника (користувача) користуватися земельною лісовою або іншою ділянкою іншого власника; по-третє, встановлення лісового сервітуту не веде до позбавлення власника земельної лісової ділянки, щодо якої встановлений лісовий сервітут, права володіння, користування та розпоряджання нею, а користувача – володіння, користування; по-четверте, лісовий сервітут здійснюється способом, найменш обтяжливим для власника лісів або користувача земельної лісової ділянки, щодо якої він установлений [11, с. 387]. Важливо, що межі використання чужої земельної лісової ділянки та мета використання повинні бути чітко визначені тим юридичним актом, яким встановлено сервітут відповідно до засад справедливості, добросовісності і розумності. Сервітут може встановлюватись в добровільному (договір, заповіт) чи при-

мусовому порядку (закон, рішення суду). Норми ЗК України (як і ЛК України), хоча й закріплюють способи встановлення земельного сервітуту, але у багатьох випадках не передбачають способів їхньої практичної реалізації. Тому є сенс збереження належної уваги законодавця до цього питання [3, с. 69].

За своєю природою сервітуту бувають приватноправовими та публічними [12, с. 789].

Щодо видів лісових сервітут, які закріплено у ст. 23 ЛК України, зробити однозначний висновок складно. Є певні розбіжності і наукових підходах до цього питання. Аналізуючи ст. 23 Лісового кодексу України, Н.Р. Кобецька виділяє два види сервітутів: публічний і приватний. Специфіка публічних сервітутів полягає в тому, що вони обумовлюються суспільними (публічними) інтересами та встановлюються стосовно невизначеного кола осіб [13, с. 64]. Виходячи зі змісту ч. 2 ст. 23 ЛК України публічний лісовий сервітут передбачає право громадян вільно перебувати в лісах державної і комунальної власності. По суті, дійсно мова йде про ситуацію, що в загальному відповідає ознакам публічного сервітуту, але насправді суть і зміст публічного сервітуту є значно ширшими, тому, як вірно зауважує Н.Р. Кобецька, зміст публічного лісового сервітуту щодо забезпечення прав громадян на вільне перебування в лісі відтворює норму ст. 66 Лісового кодексу України «Загальне використання лісових ресурсів»: «Громадяни мають право в лісах державної та комунальної власності, а також за згодою власника в лісах приватної власності вільно перебувати, безоплатно без видачі спеціального дозволу збирати для власного споживання дикорослі трав'яні рослини, квіти, ягоди, горіхи, гриби тощо, крім випадків, передбачених цим Кодексом та іншими законодавчими актами України». Встановлення сервітуту є більш логічним стосовно приватних власників та конкретних прав визначеного кола осіб, на користь яких він встановлюється [13, с. 65]. Досить категоричною в контексті вищезазначеного є позиція Я.В. Оніки, яка наголошує на виключній приватноправовій природі сервітутів та відсутності сенсу встановлювати подібне право під назвою сервітуту, тим більше публічного, який взагалі чинним законодавством України не передбачений [2, с.

142, 144]. Питання доцільності закріплення публічного сервітуту щодо природних об'єктів дійсно є дискусійним, в літературі є різні точки зору з даного приводу [14; 4, с. 6], тому дана проблема повинна бути переглянута та стати предметом подальших наукових досліджень з тим, щоб, ймовірно, стати в перспективі одним із правових способів (механізмів) вирішення конфлікту інтересів приватних власників природних об'єктів та держави (чи територіальних громад).

З точки зору поділу сервітутів на речові та особисті, Я.В. Оніка обґрунтовує тезу, що лісові сервітутути в розумінні ст. 23 ЛК України є речовими земельними сервітутами та стверджує про необхідність закріпити особисті лісові сервітутути на законодавчому рівні [15, с. 13, 17]. Як наголошує автор, вказівка законодавця на те, що власник або користувач лісової ділянки, обтяженої сервітутом, залишає за собою володіння і користування ділянкою, дає підстави вважати лісовий сервітут у розумінні ЛК України речовим сервітутом. З такою позицією, безумовно, слід погодитись і додатково зазначити наступне. Виходячи зі змісту ст. 401 ЦК України та 100 ЗК України, речовий сервітут належить особі, як *власникові (володільцеві)* земельної ділянки, інших природних ресурсів, особисті сервітутути встановлюються для задоволення потреб *інших, конкретно визначених осіб*, які не можуть бути задоволені іншим способом. Вважаємо, що в основному використання тих чи інших природних об'єктів на умовах сервітуту буде підпадати під ознаки, власне, речового сервітуту, при цьому не виключається можливість встановлення і особистих сервітутів.

За найбільш поширеною моделлю сервітуту в зарубіжних законодавствах зміст сервітуту повинен чітко визначатися законом. Це є важливою характеристикою цього права. На відміну від зобов'язальних прав користування, зміст яких може визначатися договором, сервітутні права з огляду на їх речовий характер визначаються законом як за змістом, так і за обсягом [12, с. 790]. Суттєвим недоліком ст.23 ЛК України є повна відсутність будь-яких уточнень щодо змісту лісового сервітуту. Зміст сервітуту визначається обсягом прав і обов'язків сервітуарія та власника майна. До основних обов'язків сервітуарія належать: використовувати

об'єкт сервітуту з певною метою; вносити плату за користування майном; здійснювати сервітут способом, найменш обтяжливим для власника (володільця) майна, щодо якого він встановлений [16, с. 125]. Обсяг прав і обов'язків як сервітуарія, так і власника природного об'єкта повинен бути законодавчо окреслений та в подальшому деталізований в договірному чи іншому порядку.

Таким чином, неврегульованість окремих аспектів, деякі неточності, надто загальний характер норм, що регулюють розглянуті в статті питання, ускладнює можливість практичного застосування лісового сервітуту. Тому врахування напрацьованих науки та вимог практики дозволить удосконалити якість правового регулювання природоресурсних сервітутних відносин та дасть можливість їх реалізовувати більш оптимально і зручно.

1. *Кобецька Н. Р. Природноресурсові сервітуту за законодавством України / Н. Р. Кобецька // Сучасні тенденції розвитку національного законодавства України : Збірник тез міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю створення юридичного факультету НУБіП (19-20 травня 2011 р., м. Київ, Україна) / упор. О. М. Гончаренко. – К. : Видавничий центр НУБіУ України, 2011. – С. 329–330.*
2. *Оніка Я. В. Речові права на земельні ділянки лісгосподарського призначення: цивільно-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Ярослава Вікторівна Оніка. – Харків, 2015. – 186 с.*
3. *Харитоновна Т.Є. Проблеми здійснення прав на чужі земельні ділянки в Україні : дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.06 / Тетяна Євгенівна Харитоновна. – Одеса, 2016. – 322 с.*
4. *Черкашина М. К. Юридичні гарантії права природокористування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / Марина Костянтинівна Черкашина. – Харків, 2008. – 20 с.*
5. *Природноресурсове право України : навч. посіб. / за ред. І. І. Каракаша. – К. : Істина, 2005. – 376 с.*
6. *Марусенко Р. І. Правові аспекти земельних сервітутів в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / Роман Ігорович Марусенко. – К., 2005. – 18 с.*
7. *Мороз Г.В. До визначення поняття «земельний сервітут» / Г.В. Мороз // Сучасне земельне, аграрне, екологічне та природноресурсне право: актуальні проблеми теорії і практики: Матеріали Міжна-*

- родної науково-практичної конференції (21-22 травня 2010 року, м. Біла Церква). – Біла Церква, 2010. – С.89-91.*
8. *Заверюха М.М. Правове регулювання використання та охорони лісів за лісовим та земельним законодавством України : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / Марина Михайлівна Заверюха. - Одеса, 2016. – 225 с.*
 9. *Кулинич П. Ф. Права на лісові земельні ділянки за новим Лісовим кодексом України / П. Ф. Кулинич // Земельне право України : теорія і практика. – 2006. – № 6. – С. 25–30.*
 10. *Соснина А. В. Понятіе, признаки и виды сервитутов / А. В. Соснина // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 66. – С. 48–56.*
 11. *Юрчишин Н. Г. До питання про обмеження права приватної власності на земельні лісові ділянки / Н. Г. Юрчишин // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 68. – С. 385–391.*
 12. *Цивільне право України. Загальна частина : підручник / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, Р.А. Майданика. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 976 с.*
 13. *Кобецька Н.Р. Дозвільне та договірне регулювання використання природних ресурсів в Україні : дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.06 / Надія Романівна Кобецька. - К., 2016. – 424 с.*
 14. *Хотько О.А. Сравнительно-правовые аспекты ограничений и обременений прав на земельные участки и сервитутов [Электронный ресурс] / О.А. Хотько // Электронная библиотека БГУ. – Режим доступа : <http://elib.bsu.by/handle/123456789/105605>*
 15. *Оніка Я. В. Речові права на земельні ділянки лісгосподарського призначення: цивільно-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Ярослава Вікторівна Оніка. – Харків, 2015. – 20 с.*
 16. *Слома В. Сервітут як вид речових прав на чуже майно / В. Слома // Актуальні проблеми правознавства. – 2016. - Випуск 2. – С. 123-125.*

Стусяк В.М. Лісовий сервітут: проблеми законодавчого регулювання

В статті досліджено проблеми правового врегулювання лісових сервітутних відносин. На основі наукових ідей та докладного аналізу законодавства вносяться пропозиції щодо удосконалення правового регулювання даного виду відносин, що в перспективі дасть можливість їх реалізації більш оптимально і зручно.

Ключові слова: сервітут, природоресурсний сервітут, лісовий сервітут, земельний сервітут, публічний сервітут, речові та особисті сервітути, зміст сервітуту.

Стусяк В.Н. Лесной сервитут: проблемы законодательного регулирования

В статье исследованы проблемы правового регулирования лесных сервитутных отношений. На основе научных идей и детального анализа законодательства вносятся предложения относительно усовершенствования правового регулирования лесных сервитутных отношений, что в перспективе даст возможность их реализации более оптимально и комфортно.

Ключевые слова: сервитут, природоресурсный сервитут, лесной сервитут, земельный сервитут, публичный сервитут, вещные и личные сервитуты, содержание сервитута.

Stusiak V.M. Forest Easement: Problems of Legislative Provision

The article deals with the research on the problems of legal regulations of forest easement relations. There has been drawn a substantiated conclusion about fairly general approach to settlement of these relations and lack of specifics, including the types of forest easement, subject and object composition, conditions of the establishment, legal nature of forest easement in general. Having analyzed scientific research in this field, the presence of various doctrinal visions regarding the conceptual apparatus of easement rights was stated, including rights to a plot of forest land, the types of forest easement, their subjects and in general the ways of further legal regulations of these relations, whose future depends on their quality, and despite the legislative laying down only of land and forest easement for the time being, the legislative regulation of other natural resources easement is foreseen for the future. There has been considered in general the controversial question of expediency to lay down public easement of natural objects. We believe that this issue should be reconsidered and be the subject of further research, in order to become one of the legal ways (mechanisms) to resolve a conflict of interests between private owners of natural objects and the state (or community) in future.

The conclusion is drawn that particularly the usage of either these or other natural objects under the conditions of easement will be the subject, as a matter of fact, of the material easement, at the same time it does not exclude the possibility of installing personal easement.

There is indicated the complete absence of any clarifications on the content of the forest easement in Article 23 of the Forest Code of Ukraine, which is a significant lack of legislation on forest easement. Rights and duties of the easement holder as well as the owner of natural objects must be legally delineated and further detailed in the contractual or other agreement.

Keywords: easement, the easement natural resource, forest easement, land easement, public easement, real and personal servitudes, easements content.